

H O L L A N D S

Parijs-Utrecht

Muziek van Dupré, Messiaen, Escaich, Liefting

Hollands Vocaal Ensemble
o.l.v. Benjamin Bakker

orgel Berry van Berkum en Ko Zwanenburg

vocale solisten

Heleen Koele, Sebastian Brouwer, Pierre Mak

O C C A A L
E N S E M B L E

zaterdag 16 november 2019, 20.15 uur
Nicolaïkerk, Nicolaaskerkhof 8, Utrecht

Nicolaï
CONCERTEN

Programma

Marcel Dupré 1886-1971

De Profundis voor koor, sopraan, tenor, bas en orgel, op. 18 (1917)*

– pauze –

Olivier Messiaen 1908-1992

Apparition de l'église éternelle voor orgel (1932)**

Geerten Liefding geb. 1983

Laetatus sum voor koor (2015)

Ubi caritas voor koor (2019, première)

Nunc dimittis voor koor en orgel (2016)**

Thierry Escaich geb. 1965

Evocation II voor orgel (1996)**

Olivier Messiaen

O sacrum convivium voor koor (1937)

Thierry Escaich

Uit de *Grande Messe Solennelle* voor koor en twee orgels (1994):

Kyrie en Gloria

Hollands Vocaal Ensemble o.l.v. Benjamin Bakker

Heleen Koele – sopraan

Sebastian Brouwer – tenor

Pierre Mak – bas

Berry van Berkum – orgel (*)

Ko Zwanenburg – orgel (**)

Ontwerp voorkant: Chiel Veffer Vormgeving, Amsterdam

Programmatoelichting: Joost van Beek, Utrecht

Toelichting & gezongen teksten

Het programma van vanavond slaat een brug tussen heden en verleden, tussen traditie en vernieuwing, tussen Parijs en Utrecht. Er klinkt muziek van Parijse componisten en van een jonge hedendaagse Nederlandse componist.

Voor de pauze staat muziek van **Marcel Dupré** op het programma. Dupré studeerde orgel bij Alexandre Guilmant en Louis Vierne, en compositie bij Charles-Marie Widor aan het conservatorium te Parijs. In 1906 werd hij in de Saint-Sulpice assistent van Charles-Marie Widor, die hij in 1934 opvolgde als hoofdorganist. Hij was toen ook al docent aan het Parijse conservatorium. Vanaf de jaren twintig kreeg Dupré bekendheid als concertorganist. Hij gaf recitals met orgelwerken van Bach en maakte tournees naar Engeland en Amerika. Alle werken die hij tijdens zijn concerten vertolkte, speelde hij uit het hoofd.

Veel van Duprés eigen composities zijn voortgekomen uit improvisatie, waarin hij een meester was. Als componist van orgelwerken borduurde hij enerzijds voort op de negentiende-eeuwse traditie van Guilmant en Widor, een traditie die werd gekenmerkt door een sterk orkestrale techniek. Anderzijds oefende hij invloed uit op de componisten die na hem kwamen, waaronder zijn leerling Olivier Messiaen.

Dupré schreef de cantate *De Profundis*, een toonzetting van de Latijnse Psalm 130, tijdens de Eerste Wereldoorlog. Zelf zegt hij hierover: 'Veel van mijn vrienden kwamen om in de oorlog. Ik besloot een *De Profundis* te componeren ter nagedachtenis van alle gevallen. Ik begon met schrijven en vond hierin enige vertroosting.' De ondertitel luidt dan ook: '*pour les soldats, morts pour la patrie*' ('voor de soldaten, gestorven voor het vaderland'). Het werk heeft een sterke structuur en een aantal zeer expressieve passages, met grote harmonische verschuivingen.

1. *De Profundis* – koor

Maestoso; in 3/4 maat, als een treurmars.

De profundis clamavi ad te, Domine; Domine, exaudi vocem meam.	<i>Uit de diepte roep ik tot u, Heer; Heer, luister naar mijn stem.</i>
---	---

2. *Fiant aures tuae* – trio voor sopraan, tenor en bas

Larghetto; een smeekbede.

Fiant aures tuae intendentes in vocem deprecationis meae.	<i>Mogen uw oren aandachtig gericht zijn op mijn smeken om genade.</i>
--	--

3. *Si iniquitates observaveris* – koor

Allegro maestoso; met trompetgeschal en krachtige, repeterende ritmes.

Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit?	<i>Als u op de zonden zult blijven letten, Heer, Heer, wie zou dan standhouden?</i>
--	---

4. *Quia apud te propitiatio est* – tenor solo

Cantabile; het enige solistische deel in het stuk.

Quia apud te propitiatio est; et propter legem tuam sustinui te, Domine.	<i>Maar bij U is vergeving; vanwege uw wet eert men u met ontzag, Heer.</i>
---	---

5. *Sustinuit anima mea* – koor

Sostenuto assai; aanvankelijk een a capella motet met een fugatische opzet, na een tijd voegt het orgel zich erbij.

Sustinuit anima mea in verbo eius;
speravit anima mea in Domino.

*Mijn ziel vertrouwt op zijn woord;
mijn ziel stelt haar hoop op de Heer.*

6. *A custodia matutina* – duet sopraan en bas

De 6/8 maat en de klanken van fluit en hobo geven dit deel het karakter van een pastorale.

A custodia matutina usque
ad noctem speret Israel in Domino.

*Moge Israël vanaf de vroege ochtendwake tot de
nacht hopen op de Heer.*

7. *Quia apud Dominum* – koor

Moderato assai; een repeterend motief in een voortgaande reeks zestienden omlijst een lijnenspel van koor en orgel.

Quia apud Dominum misericordia,
et copiosa apud eum redemptio.

*Want bij de Heer is barmhartigheid,
bij hem is een overvloed aan bevrijding.*

8. *Et ipse redimet Israël* – koor

Allegro maestoso; met hamerende akkoorden in het orgel wordt een dramatisch effect bereikt. Dupré lijkt in deze toonzetting de tekst niet zozeer als belofte maar vooral als noodkreet op te vatten: 'bevrijd ons van alle ellende'. In het licht van de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog is dit echter niet vreemd.

Et ipse redimet Israel
ex omnibus iniquitatibus eius.

*Hij zal Israël verlossen
van al zijn zonden.*

9. *Requiem aeternam* – koor en solisten

Lento; aanvankelijk lijkt hier de muziek van het eerste deel terug te keren, echter nu met een andere tekst: 'geef hen de eeuwige rust'. Deze tekst komt niet uit de psalm zelf, maar uit de Latijnse dodenmis. Bij het vervolg van de tekst: 'en het eeuwige licht verlichte hen', verandert de sfeer en nemen de solisten het tijdelijk over. Net als in deel 7 klinken er lange lijnen, omlijst door een repeterend motief, maar nu in achtsten en ditmaal verstilder, vrediger. De laatste inzet van het koor is van een etherische schoonheid.¹

Requiem aeternam dona eis, Domine.
Et lux perpetua luceat eis.

*Heer, geef hun de eeuwige rust.
Dat het eeuwige licht hen verlichte.*

Het gedeelte na de pauze begint met muziek van Duprés leerling **Olivier Messiaen**, misschien wel de belangrijkste componist van de twintigste eeuw. Hij begon jong met componeren en ging op elfjarige leeftijd aan het conservatorium van Parijs studeren bij onder anderen Marcel Dupré en Paul Dukas. In 1931 werd hij op 22-jarige leeftijd aangesteld als organist van de Église de la Sainte-Trinité te Parijs, een post die hij tot aan zijn zou dood bekleeden.

---

¹ De beschrijving van de afzonderlijke delen is ontleend aan de toelichting die Hayo Boerema, organist van de Laurenskerk te Rotterdam, bij deze compositie schreef.

In 1940 werd Messiaen bij Verdun krijgsgevangen gemaakt door de Duitsers. In het gevangenenkamp schreef hij voor enkele toevallig aanwezige instrumentalisten (een violist, een cellist en een klarinettist, en hijzelf als pianist) het introspectieve *Quatuor pour la fin du temps*, dat een van zijn meest gespeelde werken zou worden.

De grootste inspiratiebron van de diepgelovige Messiaen was de schoonheid van Gods schepping en dan met name het gezang van vogels. Messiaen ontwikkelde een persoonlijke muzikale taal, waarin vooral melodische en ritmische vernieuwingen zijn te onderscheiden.

Het orgelwerk *Apparition de l'église éternelle* ('De verschijning van de eeuwige kerk') dateert uit 1932. Messiaen beschreef het werk met een citaat uit de hymne *Cœlestis urbs Jerusalem* ('De hemelse stad Jeruzalem'): 'Scharen, hamer, lijden en testen, het afstemmen en polijsten van de uitverkoren personen, levende stenen van het spirituele bouwwerk'. Verder schreef Messiaen er een gedicht bij, waarin hij twee Bijbelteksten associatief verbindt: de tekst uit een brief van Petrus waarin de kerk wordt voorgesteld als een bouwwerk dat bestaat uit 'levende stenen' – oftewel de zielen van de gelovigen –, en de beschrijving in Openbaringen van het hemelse Jeruzalem dat aan het einde der tijden neerdaalt, schitterend versierd als een bruid. Het gedicht luidt als volgt:

*Gemaakt van levende stenen,
gemaakt van hemelse stenen,
verschijnt ze in de hemel:
de bruid van het Lam!
Het is de hemelse kerk,
gemaakt van hemelse stenen –
de zielen van de uitverkorenen.
Zij zijn in God en God is in hen
tot in eeuwigheid in de hemel!*

Om het visueel te maken zou je het werk kunnen vergelijken met een booggewelf. De muziek groeit eerst gestaag naar een climax in de vorm van een stralend en lang aangehouden C-grootakkoord. Daarna gaat het in omgekeerde richting naar een verstild slot. Rijk gekleurde akkoorden en open kwinten wisselen elkaar af; de hamerende bastonen in het pedaal verbeelden het onophoudelijke werk van de bouw.

De Nederlandse organist en componist **Geerten Liefting** (*1983) vervult vanavond de rol van brug tussen Parijs en Utrecht. Net als de andere componisten op het programma is Geerten, die studeerde in Utrecht, een meester op het gebied van improvisatie. Op diverse improvisatieconcoursen behaalde hij een podiumplek, met als hoogtepunt de winst in 2016 van het vermaarde Internationaal Improvisatieconcours in Haarlem. Saillant detail: een van de juryleden dat jaar was een andere componist van wie vanavond muziek klinkt, namelijk Thierry Escaich. Bij hem volgde Geerten ook masterclasses.

Improvisatie speelt ook een belangrijke rol bij Geertens activiteiten als componist. In een interview met de Koorschool Haarlem, waarvoor hij een opdrachtcompositie schreef, zegt hij daarover:

'Ik werk niet met bepaalde technieken of reeksen. Alles komt improvisatorisch tot stand en daar maak ik een compositie van. Ik ben erg gericht op het schrijven van melodische lijnen die goed zingbaar zijn en blijven hangen. Mijn muziek is duidelijk geënt op het gregoriaans, muziek met een vrij ritme. Ik probeer levende muziek te scheppen die organisch is, muziek die zich vrij en soepel beweegt en die niet in een constante maatsoort staat zoals

barokmuziek. Ook de manier van musiceren, zeker in de orgelsoli, is vrij, improvisatorisch en organisch.²

In 2013 won Geerten de eerste prijs op het Hinsz-compositieconcours te Kampen, waar het Nederlands Kamerkoor zijn werk 'Renovatio Mundi' in première bracht.

Geerten Liefing weet zich bijzonder geïnspireerd door de Franse muziek uit de 20e eeuw. De werken die u vanavond hoort geven daarvan blijk, hoewel *Nunc dimittis* ook zeker Engelse tinten heeft.

Laetatus sum dateert uit 2015 en is geschreven voor kamerkoor Canticum Amicorum van dirigent Patrick van der Linden. Het is een verklanking van de bekende tekst van Psalm 122, een loflied op de stad Jeruzalem.

Laetatus sum in his quae dicta sunt mihi:
In domum Domini ibimus.
Stantes erant pedes nostri, in atriis tuis,
Jerusalem.

Jerusalem, quae aedificatur ut civitas: cujus
participatio ejus in idipsum.
Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini:
testimonium Israël, ad confitendum nomini
Domini.

Quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super
domum David.

Rogate quae ad pacem sunt Jerusalem, et
abundantia diligentibus te.

Fiat pax in virtute tua,
et abundantia in turribus tuis.

Propter fratres meos et proximos meos,
loquebar pacem de te.

Propter domum Domini Dei nostri, quaesivi
bona tibi.

*Ik was verheugd, toen men mij zei:
Laten wij gaan naar het huis van de Heer.
Onze voeten staan in uw poorten,
o Jeruzalem.*

*Jeruzalem is gebouwd als een stad,
die wél samengevoegd is;
waarheen de stammen opgaan,
de stammen van de Heer: een voorschrift voor
Israël is het de naam van de Heer te loven.*

*Want daar staan de zetels van het recht,
de zetels van het huis van David.*

*Bidt Jeruzalem vrede toe:
mogen wie u liefhebben, rust genieten;
vrede zij binnen uw muur,
rust in uw burchten.*

*Omwille van mijn broeders en mijn vrienden
wil ik zeggen: vrede zij in u;
omwille van het huis van de Heer, onze God, wil
ik het goede voor u zoeken.*

Ubi caritas schreef Geerten speciaal voor het concert van vanavond. De tekst is gebaseerd op de eerste brief van de apostel Johannes. In veel kerken wordt deze hymne – die door talloze componisten op muziek is gezet – gezongen op Witte Donderdag, gerelateerd aan het Bijbelverhaal waarin Jezus de voeten van zijn discipelen wast.

Ubi caritas et amor, Deus ibi est.
Congregavit nos in unum Christi amor.
Exsultemus et in ipso jucundemur. Timeamus et
amemus Deum vivum et ex corde diligamus
sincero.

Ubi caritas et amor, Deus ibi est.
Amen.

*Waar vriendschap en liefde zijn, daar is God.
Christus' liefde heeft ons tot eenheid gebracht.
Laten wij juichen en blij zijn in Hem. Laten wij de
levende God en elkaar liefhebben met een
oprecht hart.*

*Waar vriendschap en liefde zijn, daar is God.
Amen.*

Nunc dimittis is een toonzetting van de Lofzang van Simeon uit Lucas 2:29-32. Simeon, een vrome joodse man, was door de Heilige Geest beloofd dat hij niet zou sterven voordat hij Jezus had gezien. Nadat Simeon Jezus daadwerkelijk had aanschouwd, zong hij dit lied. Ook deze tekst is door vele componisten getoonzet. Geerten schreef zijn versie in 2016 ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de Laurensantorij Rotterdam.

---

² <https://koorschoolhaarlem.nl/2016/06/interview-met-geerten-liefing>.

Lord, now lettest thou thy servant depart in peace according to thy word.
For mine eyes have seen thy salvation, which thou hast prepared before the face of all people.
To be a light to lighten the Gentiles and to be the glory of thy people Israel.
Glory be to the Father, and to the Son: and to the Holy Ghost; As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end.
Amen.

Laat nu, Heer, volgens uw woord uw dienaar in vrede heengaan.
Mijn ogen hebben uw heil aanschouwd dat Gij hebt bereid voor de volken:

Het licht dat voor alle heidenen straalt, de glorie van Israël uw volk.
Eer aan de Vader en de Zoon en de heilige Geest. Zoals het was in het begin en nu en altijd en in de eeuwen der eeuwen.
Amen.

Componist, organist en improvisator **Thierry Escaich** (*1965) – hij kwam al even langs –, is een unieke figuur in de hedendaagse muziek en een van de belangrijkste Franse componisten van zijn generatie. Hij studeerde aan het Conservatorium van Parijs bij onder anderen Rolande Falcinelli, die net als Olivier Messiaen een leerling van Marcel Dupré was. Tijdens zijn studie won Escaich maar liefst acht eerste prijzen, voor onder meer orgel improvisatie, compositie en orkestratie. Niet lang na zijn afstuderen werd hij aan het Parijse conservatorium benoemd tot docent improvisatie en compositie. Een paar jaar later, in 1996, volgde hij niemand minder dan Maurice Duruflé op als organist van de St.-Étienne-du-Mont.

Escaich componeert in vele genres en vormen. Zijn oeuvrelijst bevat meer dan honderd werken die, met hun lyrische, rijke harmonieën en ritmische energie, een breed publiek aanspreken. De klanktaal die de muziek van Escaich kenmerkt, vindt zijn oorsprong in de Franse composities van Maurice Ravel, Olivier Messiaen en Henri Dutilleux. Zijn muziek is verder doordrenkt met referenties aan hedendaagse, folkloristische en spirituele muziek, gecombineerd met een bijna obsessieve ritmische drive en een sterk gevoel voor structuur. De belangrijkste taak van een componist is volgens hem niet om het juiste akkoord te vinden, maar om 'de energie en frisheid van improvisatie te behouden' (NRC, 9 september 2019).

De twee *Évocations* uit 1996 typeren de persoonlijke stijl van Escaich in optima forma. *Évocation II* valt te typeren als een strijd tussen tegengestelde krachten. Net als bij Messiaen is er een ostinato in het pedaal; de bijna obsessieve pulsatie op de toon C herinnert Escaich aan Afrikaanse dansen. De muziek ontwikkelt zich door middel van verschillende stijlfiguren, waaronder 'knipogen' naar Messiaen, naar een enorme climax waarin de opletende luisteraar fragmenten van een bekende Geneefse psalmmelodie kan herkennen.

Na dit 'muzikale geweld' fungeert *O sacrum convivium* voor koor a cappella van **Olivier Messiaen** als een weldadig rustpunt. De tekst van Thomas van Aquino (1225-1274) verwijst naar het Bijbelverhaal van het Laatste Avondmaal op Witte Donderdag. Het lied bezingt het ritueel van de 'transsubstantiatie', oftewel de verandering van brood en wijn in lichaam en bloed van Christus.

O sacrum convivium!
In quo Christus sumitur
recolitur memoria passionis ejus.
Mens impletur gratia
et futurae gloriae nobis pignus datur,
alleluia.

*O heilige maaltijd!
Waarbij Christus wordt genuttigd
en zijn lijden wordt herdacht.
De geest wordt vervuld van genade
en de glorie die zal komen wordt ons in
onderpand gegeven. Halleluja.*

We sluiten de avond af met twee delen uit de *Grande Messe Solennelle* voor koor en twee orgels van **Thierry Escaich**. Ronduit spectaculaire muziek die het in de Nicolaïkerk met zijn veelkleurige orgels en fraaie akoestiek geweldig doet, en die een glorieuze apotheose van dit Frans-Nederlandse programma vormt.

Kyrie

Seigneur, prends pitié de nous. Seigneur Jésus, envoyé par le Père pour guérir et sauver les hommes.

O Christ, venu dans le monde appeler tous les pécheurs. O Christ, prends pitié de nous.

Seigneur, élevé dans la gloire du Père, où tu intercèdes pour nous.

Seigneur, prends pitié de nous.

Heer, ontferm u over ons. Heer Jezus, gezonden door de Vader om de mensheid te genezen en te redden.

Christus, kom in de wereld en roep alle zondaars. Christus, ontferm u over ons.

Heer, verhoogd in de glorie van de Vader, waar u voor ons pleit.

Heer, ontferm u over ons.

Gloria

Gloire à Dieu au plus haut des cieux et paix sur la terre aux hommes qu'il aime. Nous te louons, nous te bénissons, nous t'adorons, nous te glorifions, nous te rendons grâce pour ton immense gloire. Seigneur Dieu, roi du ciel, Dieu le père tout puissant.

Seigneur, fils unique Jésus Christ, Seigneur Dieu, agneau de Dieu, le fils du père. Gloria in excelsis Deo. Toi qui enlève le péché du monde, prends pitié de nous. Toi qui enlève le péché du monde, reçois notre prière.

Toi qui es assis à la droite du Père, prends pitié de nous. Car toi seul es saint, toi seul es

Seigneur, toi seul es le très haut Jésus Christ avec le Saint Esprit. Gloria in excelsis Deo. Dans la gloire de Dieu le Père. Gloire à Dieu au plus haut des cieux. Amen.

Glorie aan God in de hoge, en vrede op aarde aan de mensen die Hij liefheeft. Wij loven U. Wij prijzen en aanbidden U. Wij verheerlijken U en zeggen U dank voor Uw grote heerlijkheid. Heer God, hemelse Koning, God, almachtige Vader.

Heer, eniggeboren Zoon, Jezus Christus

Heer God, Lam Gods, Zoon van de Vader. Glorie aan God in de hoge. Gij die wegneemt de zonden der wereld, ontferm U over ons.

Gij die wegneemt de zonden der wereld, aanvaard ons gebed.

Gij die zit aan de rechterhand van de Vader, ontferm U over ons. Want Gij alleen zijt de Heilige, Gij alleen de Heer, Gij alleen de Allerhoogste: Jezus Christus, met de Heilige Geest. In de heerlijkheid van God de Vader. Glorie aan God in de hoge. Amen.

Over de medewerkers

Het **Hollands Vocaal Ensemble Amsterdam** voert bijzondere programma's op hoog niveau uit. Het repertoire omvat werken uit alle mogelijke stijlperiodes met bekende werken en minder bekende composities. Het HVE, in 1985 gestart met dirigent Cees Rotteveel, staat sinds 1998 onder leiding van Fokko Oldenhuis en voert gemiddeld drie programma's per jaar uit. Het HVE heeft een naam verworven als uitstekend amateurkoor dat thuis is in het ijzeren repertoire, maar ook in is voor experimenten. Regelmatig wordt het ensemble uitgenodigd in concertseries zoals de Noorderkerkconcerten en de series van het Orgelpark in Amsterdam, de Nicolaikerk in Utrecht en de Oudshoornse Kerk in Alphen a/d Rijn. Ook werkte het HVE samen met professionele ensembles zoals The Northern Consort, Barocco Locco, Prisma Strijktrio en Musica Temprana. Vanavond bestaat HVE uit:

Sopranen: Vera Caland, Freya Elders, Judith van de Kreeke, Corine van der Loos, Miranda Rümke, Hélène Sanders, Gertien Smits, Mirtele Snabilie, Hanna Wapenaar

Alten: Sandra Boersma, Titia Bredée, Cunera Buijs, Ursula Lange, Marieke Linders, Hetty Visser, Lydeke Waardenburg

Tenoren: Bart van den Ende, Stephen Helms, Jan Krimp, Adrien Kuijten, Vincent Kuin, Ino Sohl

Bassen: Peter van Dorp, Jandirk Hoekstra, Egbert Mulder, Jan Nobel, Aad Olijerhoek, Johannes Snijder, Thijs Timmermans

Dirigent **Benjamin Bakker** (1980) begon op jonge leeftijd met zingen bij het Roder Jongenskoor. Hij studeerde koordirectie en solozang aan het Koninklijk Conservatorium van Den Haag. Koordirectie studeerde hij bij Jos van Veldhoven en Jos Vermunt, solozang bij Gerda van Zelm, Kees-Jan de Koning en Barbara Pearson. Daarnaast volgde hij masterclasses bij Tõnu Kaljuste in Nederland en Finland met het Nederlands Kamerkoor en het koor van de Sibelius Akademie in Helsinki. In 2008 werd hij geselecteerd voor een masterclass bij Anders Eby in Zweden en in 2009 werkte hij met het Nederlands Kamerkoor en het Groot Omroepkoor tijdens de Eric Ericson Masterclass in Haarlem. In 2010 nam hij deel aan een internationale Masterclass in Denemarken onder de leiding van Frieder Bernius. Hier werd hij gekozen om met het Deens Nationaal Vocaal Ensemble te werken. Tevens is hij oprichter en artistiek leider van de Stichting Talent voor Muziek. Deze stichting zet zich in voor de carrière van jonge talentvolle musici en tevens jongere generaties probeert te inspireren via educatieve projecten.

Benjamin zong bij diverse professionele koren als De Nederlandse Bachvereniging (Jos van Veldhoven), Cappella Amsterdam (Daniel Reuss), The Gents (Peter Dijkstra) en het Gewandhaus-Kammerchor in Leipzig (Herbert Blomstedt, Morten Schuldt-Jensen).

Op dit moment is hij dirigent van het projectkoor Amsemble, Cappella Den Haag, het Rotterdams Barok Ensemble, Zang Edam en het Noordelijk Bach Consort. Daarnaast is hij vaste repetitor bij vocaal ensemble MUSA en werkt hij op projectbasis met verschillende andere ensembles. Met het kamerkoor Quod Libet won hij de 1e prijs (Geestelijke Categorie) en 2e prijs (Wereldlijke Categorie) tijdens het internationale korenfestival Tonen 2000. De jury kende hem tevens de prijs toe van beste dirigent van het festival. Diverse keren per jaar leidt Benjamin educatieve projecten voor amateurzangers in binnen en buitenland met het ABC Ensemble. Hij wordt momenteel gecoacht door zangpedagoog Jón Thorsteinsson.

Berry van Berkum (1959) studeerde orgel, improvisatie en piano aan het Conservatorium te Arnhem bij respectievelijk Bert Matter en Jacques Hendriks. Daarna volgde hij diverse interpretatiecursussen en kreeg van Jan Welmers en Bert van den Brink improvisatielessen. Met jazzsaxofonist Gijs Hendriks vormde hij een duo van 2001 tot 2010. Zij speelden op internationale festivals, waarbij nieuwe composities uitgangspunt vormden voor improvisaties die het experiment aangingen met de akoestiek. Ook werkte hij samen met contrabassisten en percussionisten. Sinds 2013 experimenteert

hij in het ensemble HOT met Steven Kamperman (altklarinet) en Dion Nijland (contrabas). Zij richten zich op improvisatie die verwant is aan jazzthema's en gregoriaanse melodieën. Naast zijn praktijk als concertorganist in binnen- en buitenland maakte hij verschillende cd- en radio-opnamen met muziek van onder meer Messiaen, Welmers, Frescobaldi en Bach. Ook participeert hij regelmatig in muziektheatervoorstellingen. Sinds 2011 is hij organist van de Nicolaïkerk te Utrecht en adviseur van de Stichting Culturele Evenementen Nicolaïkerk; sinds 2017 is hij ook organist van de Dominicanenkerk te Zwolle. Naast deze activiteiten schrijft Berry ook composities, voor onder andere Marco Blaauw, Ties Mellema, Dirk Luijmes, Francine van der Heijden, Marcel Worms en Gerie Daanen.

Ko Zwanenburg (1963) studeerde orgel, piano en kerkmuziek aan het Nederlands Instituut voor Kerkmuziek te Utrecht. Aan het Utrechts Conservatorium behaalde hij het diploma Uitvoerend Musicus Orgel. Zijn docent was Jan Welmers. Bij Bert Matter volgde hij een cursus improvisatie. Zijn studie werd bekroond met een eervolle vermelding voor het uitvoeren van 20e-eeuwse muziek. Het geven van concerten en het begeleiden van solisten en koren combineert hij met lesgeven in zijn eigen praktijk voor orgel en piano. Naast zijn werkzaamheden als docent is Ko cantor-organist van de Nicolaïkerk te Utrecht. Hij is dirigent van de Vespercantorij Nicolaïkerk, die iedere eerste zondag van de maand aan de vesper medewerking verleent. Eveneens geeft hij leiding aan de Cappella di San Nicolai waarmee hij Bachcantates uitvoert. Ook het Projectkinderkoor Utrecht-Zuid staat onder zijn leiding. Dit koor zal in juni 2020 de musical Jozef uitvoeren. Ko Zwanenburg geeft regelmatig concerten in en buiten Utrecht. Als uitvoerend musicus is hij te beluisteren op de cd's 'Jan Welmers Organ Works' (1999) en '50 jaar Marcussen-orgel Nicolaïkerk Utrecht' (2006). Nieuwe Nederlandse muziek van onder meer Berry van Berkum, Daan Manneke, Andries van Rossem, Wim de Ruiter, Christiaan Richter, Kate Moore en Jan Welmers voerde hij uit met onder andere de koren NEXT, het Hollands Vocaal Ensemble Amsterdam o.l.v. Fokko Oldenhuis en Fredrike de Winter (slagwerk). Als adviseur is hij betrokken bij de Stichting Culturele Evenementen Nicolaïkerk te Utrecht.

Helder, warm, flexibel en veelzijdig. Woorden die vaak genoemd worden als het gaat over het zingen van **Heleen Koele**. Zij beweegt zich op alle terreinen van haar vak. Of het nu gaat om een oratorium, een opera, een lied of om ensemblezang; alles met hart en ziel.

Heleen Koele werkte als solist met orkesten als Concerto 'd Amsterdam, Amsterdam Sinfonietta en het Combattimento Consort. De flexibiliteit van haar stem maakt dat Heleen wordt gevraagd voor uiteenlopend repertoire, zoals de passies van Bach, het Requiem van Brahms, het Requiem van Verdi of *A Child of our Time* van Tippett.

De pers over het Requiem van Brahms o.l.v. Marcus Creed: 'de meeste warmte werd tentoongespreid door de sopraan Heleen Koele. Haar goudgerande stem liet *Ihr habt nun Traurigkeit* gloeien, zeldzaam en intens' (De Telegraaf).

Naast dramatische rollen als Suor Angelica (Puccini) en Euridice (Gluck) ontdekte Heleen Koele haar komisch talent in de natuur van Friesland: 2008 *Fra Diavolo* (Aubert), 2009 *Il Pittore Parigino* (Cimarosa), augustus 2010 *Figaro*, naar *Le Nozze di Figaro* van Mozart.

Samen met haar vaste pianisten Steven Faber en Bernhard Touwen vormt Heleen een duo. Rondom een bepaald thema, bijvoorbeeld 'Wat doen verschillende componisten met dezelfde tekst?' geven zij liedrecitals door het hele land.

Met het Jeugd Orkest Nederland o.l.v. Jurjen Hempel zong Heleen de Vier Letzte Lieder van Richard Strauss. Heleen maakt sinds 1998 deel uit van het Nederlands Kamerkoor.

Sebastian Brouwer begon met zingen in het Stadsjongenskoor Oldenzaal. Sinds de afronding van zijn zangstudies aan de conservatoria van Enschede en Amsterdam heeft de carrière van Sebastian Brouwer hem niet alleen op de grootste podia van Europa gebracht, maar ook naar tournees en concertseries in de Verenigde Staten (2004), Australië (2002) en Zuid-Amerika (2010-2011). Op de belangrijkste Nederlandse muziekfestivals en -series heeft hij gezongen met orkesten als het Koninklijk Concertgebouworkest en het Radio Filharmonisch Orkest en gewerkt onder de baton van

dirigenten als Edo de Waart, Jaap van Zweden, Roy Goodman, Ton Koopman en Jan Willem de Vriend. Zijn stem was ook te horen op radio en televisie.

Sebastian heeft een zeer breed georiënteerd repertoire. Hij is een veelgevraagd vertolker van de grote vocale werken van J.S. Bach. In 2008 zong hij de aria's in de *Matthäus Passion* in het Concertgebouw in Amsterdam. Tevens heeft Sebastian in twee uitvoeringen van dit meesterwerk gesoleerd in het beroemde Teatro Colón in Buenos Aires (Argentinië). Ook alle grote oratoriumwerken van Händel, Haydn, Mozart, Beethoven, Mendelssohn, Rossini, Dvorák, Puccini, Verdi, Orff en Ramirez behoren tot het repertoire van Sebastian. Op het gebied van opera vertolkte Sebastian Brouwer een groot aantal tenor-hoofdrollen.

Pierre Mak studeerde zang aan de conservatoria van Zwolle en Utrecht, het Mozarteum in Salzburg en de Schola Cantorum Basiliensis in Basel. Hij nam deel aan masterclasses bij Elisabeth Schwarzkopf en Robert Holl. Verder volgde hij lessen bij Aafje Heynis, Henny Diemer, Margreet Honig en Ira Siff. Pierre Mak werkt met grote regelmaat als solist mee aan oratoriumuitvoeringen. De Passies van Bach, een groot aantal negentiende-eeuwse oratoria, zoals het Requiem van Fauré, *Ein deutsches Requiem* van Brahms, en *Paulus* en *Elias* van Mendelssohn, en twintigste-eeuwse oratoria, waaronder de *Carmina Burana* van Orff en *A Child of our Time* van Tippett, behoren tot zijn repertoire. Ook gaf hij talloze liederenrecitals. Met name het Duits-romantische en het Franse lied hebben zijn voorliefde.

Op het gebied van opera vertolkte Pierre diverse grote rollen. In juli 2018 was hij als Lamme Goedzak te zien en te horen in de opera *Thijl* van Jan van Gilse, een productie van het Utrechts Studenten Concert, die zowel bij pers als publiek grote bijval oogstte.

Pierre Mak is als hoofdvakdocent solozang verbonden aan het Conservatorium van Amsterdam.

De **Stichting Culturele Evenementen Nicolaikerkerk** (kortweg Stichting Nicolaiconcerten) onderscheidt zich door een avontuurlijke programmering, met aandacht voor zowel het meer traditionele repertoire als eigentijdse muziek. Sinds de komst van het grote Marcussen-orgel in 1956 is er in de Nicolaikerkerk een traditie ontstaan in het uitvoeren van nieuwe muziek. De Stichting Nicolaiconcerten houdt die traditie graag levend. Zowel toonaangevende hedendaagse componisten en musici als aanstormende jonge talenten vinden in de Nicolaikerkerk een podium.

Agenda Nicolaiconcerten:

- Donderdag 23 januari 2020, 20.15 uur | **Open Performance Site**
Nieuwe composities van en door studenten van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht en het Utrechts Conservatorium

- Vrijdag 7 februari 2020, 20.15 uur | **Genesis, a new beginning**
Een hedendaags oratorium op teksten uit de *Bijbel voor Ongelovigen* van Guus Kuijer, met muziek van Gia Kancheli en Martin Georgiev en orgel improvisaties
Guus Kuijer (verteller), Tatiana Koleva (slagwerk), Eduardo Canto (viool), Berry van Berkum (orgel), Kamerorkest van het Noorden o.l.v. Martin Georgiev

Dit concert is mede mogelijk gemaakt door:

Gemeente Utrecht

 kfhainfonds

FENTENER
VAN
VLISSINGEN
FONDS
 SHV

PRINS BERNHARD
CULTUURFONDS

De kunst van het geven

 *Mien
van't Sant
Fonds*

cnf

Stichting Carel Nengerman Fonds